

УДК 659.4(48)(477)

М. В. МЕЛЬНИК

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглянуто стратегічні напрямки інформаційної політики Скандинавських країн та визначено основні чинники ефективності її реалізації. Надано рекомендації щодо стратегії розвитку та використання можливостей інформаційного суспільства в Україні.

Ключові слова: стратегія; програма; інформаційне суспільство; інформаційні технології.

There were examined strategic directions of information policy Scandinavian countries and the main factors of the effectiveness of its implementation. The recommendations were provided for the strategy development and use of the information society in Ukraine.

Key words: strategy; program; information society; information technologies.

Стан розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно зі світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України. Водночас розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається як один із пріоритетних напрямів державної політики [1].

Такі Скандинавські країни, як Норвегія, Фінляндія, Данія та Швеція є європейськими і світовими лідерами у сфері інформаційних технологій і входять до групи країн світу з “найвищим рівнем” індексу розвитку людського потенціалу. У рейтингу ООН за 2009 р. Норвегія посіла перше місце із 182 країн світу за критерієм якості життя [5]. За даними Eurostat, Фінляндія є впевненим та стабільним лідером з використання електронного уряду підприємствами впродовж 2003 – 2009 рр. та займає перше місце в рейтингу серед європейських країн; Данія є першою впродовж 2009-2010 рр. за індексом “Використання електронного уряду громадянами” [8]. Швеція очолює світовий рейтинг відповідно до “індексу мережевої готовності” (Networked Readiness Index 2009 – 2010, NRI) [14].

Зрозуміло, що такі показники викликають додатковий інтерес до країн Скандинавії та спонукають до більш детального вивчення їхнього досвіду щодо формування та реалізації інформаційної політики.

Окремі дослідження за розглядуваною тематикою були проведені О. Вартановою (державна політика в сфері ЗМІ країн Півночі Європи); Є. Макаренко (європейська інформаційна політика); Т. Кобринь,

Я. Чорногором (розвиток інформаційного суспільства у Скандинавських країнах). Проте слід відмітити, що стратегічний аспект інформаційної політики країн Скандинавії потребує додаткових досліджень.

Метою статті є розгляд стратегічних напрямків інформаційної політики Скандинавських країн та визначення основних чинників ефективності її реалізації; розробка рекомендації щодо стратегії розвитку та використання можливостей інформаційного суспільства в Україні.

У розвинених країнах величезний потенціал – як позитивний, так і негативний – соціокультурної складової процесів інформаційної “технологізації” вже давно усвідомлений не тільки на науково-експертному, а й на політичному рівнях. Синтез теоретичних та експертно-аналітичних напрацювань дав змогу сформулювати доктрину інформаційного суспільства як теоретико-прикладну модель соціуму [3]. За останні десятиліття всі розвинені країни прийняли свої концепції та керівні документи, сформулювали стратегію й тактику щодо інформаційного розвитку.

Такі програми вже розроблено, зокрема в Сполучених Штатах – “План дій адміністрації США в галузі Національної інформаційної інфраструктури”; Європейському Союзу – “Європейський шлях до інформаційного суспільства”; ФРН – “Шлях Німеччини до інформаційного суспільства”; Данії – “Державна програма переходу до інформаційного суспільства”; Норвегії – Програма “eNorge” і Програма становлення і переходу до інформаційного суспільства “Краще використання інформаційної технології у Норвегії”; Швеції – “Інформаційне суспільство Швеції” та Національна стратегія становлення інформаційного суспільства Швеції; Фінляндії – перша Програма “Фінський шлях до інформаційного суспільства”, друга Програма розвитку інформаційного суспільства та Стратегія розвитку інформаційного суспільства до 2015 р. [4].

Урядова програма розвитку інформаційного суспільства Фінляндії на 2003 – 2007 рр. складається із семи розділів: 1) телекомунікаційна інфраструктура і цифрове телебачення; 2) здатність громадян використовувати інформаційне суспільство; 3) освіта, трудова діяльність, наукові дослідження та розробки; 4) використання ІКТ в державному управлінні; 5) оцифровка бізнесу та змісту; 6) законодавчі заходи; 7) міжнародний аспект.

На рис. 1 представлено зміст та основні напрямки Національної стратегії суспільства знань Фінляндії на 2007 – 2015 рр.

Фінські підприємства та державний сектор є міжнародними лідерами у використанні нових глобальних можливостей для бізнесу, створених ІКТ та розвитком інформаційного суспільства. Основа інформаційної політики Фінляндії складається зі збалансованого соціального та регіонального розвитку інформаційного суспільства, сумісної і доступної інфраструктури інформаційного суспільства, високої довіри до суб’єктів і послуг інформаційного суспільства [9].

На нашу думку, одним із ключових чинників успіху інформаційної політики Фінляндії є якість людських ресурсів у галузі науки і техніки. На діаграмі наведено зміни частки випускників вищої школи в галузі науки і

техніки (на 1000 жителів у віці від 20 до 29 років) впродовж 1998 – 2008 рр. (рис. 2) [8]. У 2008 р. Фінляндія стала світовим лідером за цим показником (24,3 %); серед країн ЄС: Данія є сьомою в рейтингу (15,5 %), Швеція – займає 12-те місце (13,2 %).

Рис. 1. Модель реалізації Національної стратегії суспільства знань Фінляндії на 2007 – 2015 рр.

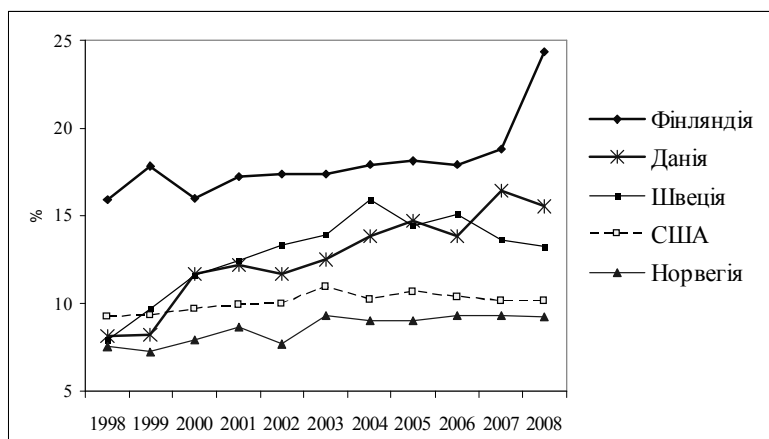

Рис. 2. Відсоток випускників вищої школи в галузі науки і техніки на 1000 жителів у віці від 20 до 29 років

Перелік норвезьких планів у сфері ІТ до 1995 р. виглядав так: 1) “Національний план дій з інформаційних технологій” (1987 – 1990 рр.), що включав: використання державним сектором інформаційних технологій, фундаментальні, стратегічні та прикладні дослідження; 2) “Національна інфраструктура для обробки даних” (1990 – 1992 рр.), основними напрямками якого були: стандартизація, підготовка до електронної взаємодії та електронного обміну даними, а також до використання інформації як загального ресурсу; 3) “ІТ-план торгівлі та промисловості” та “ІТ-план для державного управління” (1992 – 1995 рр.): перший був орієнтований на збільшення та більш ефективного використання інформаційних технологій в норвезькому приватному секторі (слоган: з “приємно мати” на “добре використати”), другий – зосереджений на розвитку проєктів в області стандартизації і технологічної інфраструктури державного сектору [13].

Далі еволюція інформаційного суспільства Норвегії характеризується такими етапами:

1) етап формування (1995 – 2005 рр.) – ІКТ вносяться на розгляд до політичного порядку денного;

2) етап розширення (2000 – 2010 рр.) – запровадження використання інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах, процесах та рішеннях;

3) етап зміни (2005 – 2015 рр.) – організаційні і технічні зміни в державному секторі та адаптація приватного сектора до нових умов інформаційного суспільства;

4) етап реалізації (2010 – 2020 рр.) – процеси інформаційного суспільства використовуються постійно в межах структур та принципів, які були встановлені на більш ранніх етапах [7].

Слід відмітити, що дати початку та завершення етапів розвитку інформаційного суспільства Норвегії є “гнучкими” (суміжні етапи мають спільний часовий період), тобто кожний наступний етап розпочинається в процесі здійснення попереднього.

У Норвегії ідея створити всеосяжний план дій у галузі інформаційно-комунікаційних технологій виникла як відповідь на ініціативу з боку ЄС, котрий наприкінці червня 2000 р. прийняв План дій “Електронна Європа”. Програма “eNorge” створена в рамках “Електронної Європи”, але адаптована до норвезьких умов. Адже програмою передусім передбачена адаптація до умов розвитку власної країни. У цьому документі (“eNorge”) уряд Норвегії заявив, що має намір досягнути мети інформаційного суспільства та суспільства знань за всіма трьома головними вимогами, які мають бути гарантовані: доступ – компетенція – впевненість [11].

Норвезька програма становлення й переходу до інформаційного суспільства “Краще використання інформаційної технології у Норвегії” визначає таке:

– високий рівень знань серед населення є запорукою успіху використання інформаційних технологій;

– електронні засоби зв’язку та використання мережі як інфраструктури для взаємодії повинні мати таку ж юридичну силу, як традиційні паперові повідомлення та документація;

- інформаційні технології мають використовуватися для підвищення доступності та можливості участі всіх груп інвалідів;
- для стимулювання інновації та створення нових підприємств мають бути створені механізми для поліпшення зв'язку між ІТ-дослідженнями в університетах і науково-дослідних інститутах, з одного боку, та норвезької промисловості і державного управління – з іншого;
- дистанційна освіта має бути адаптована до потреб індивідів для отримання знань і навичок у використанні інформаційних технологій;
- норвезька мова і норвезькі інтерфейси мають бути доступними в цифрових медіа та комунікаційних системах;
- технології відкривають нові можливості для локалізації робочих місць (запровадження телероботів);
- державна влада має брати активну участь в європейських і міжнародних заходах у сфері інформаційних технологій і погоджувати національні та міжнародні інтереси [13].

У Швеції відповідно до національної стратегії інформаційні технології мають сприяти зайнятості населення, регіональному розвитку, правосуддю та демократії, підвищенню якості життя, становленню гендерної рівності, покращанню місцевого самоврядування, забезпеченню сталого розвитку суспільства, поліпшенню навчання та використанню здобутків глобалізації.

Основними аспектами шведської Національної програми становлення інформаційного суспільства “Інформаційне суспільство Швеції” є такі:

- конструктивний вплив інформаційно-комунікаційних технологій на суспільство;
- широке використання інформаційно-комунікаційних технологій у повсякденному житті;
- поширення інформації про новітні інформаційно-комунікаційні технології з метою інформування населення [6].

Окремої уваги заслуговують такі національні стратегії Швеції щодо розвитку широкосмугових мереж:

1. Стратегія “Інформаційне суспільство для всіх” (1999 р.). Мета – вивести країну на провідне місце в світі у сфері ІТ. Завдання: 1) забезпечити всі домогосподарства і підприємства доступом до інфраструктури з високою потужністю передачі; 2) використовувати інформацію та технології для створення конкурентноздатного і доступного середовища.

2. Стратегія “Від політики в області ІТ для суспільства до політики для інформаційного суспільства” (2005 р.). Мета – “Швеція – стале інформаційне суспільство для всіх”. Основні завдання: 1) якість життя; 2) сталий розвиток; 3) доступність та безпека.

3. Пропозиція для шведської широкосмугової стратегії (2007 – 2010 рр.). Мета – доступ всього шведського населення до інфраструктури, принаймні, зі швидкістю 2 Мбіт/с до 2010 р. Основні завдання: 1) увести мінімальні вимоги до інфраструктури щодо швидкості передачі; 2) розробити довгострокові цілі для забезпечення доступу до широкосмугової інфраструктури.

4. Ширококуткова стратегія для Швеції 2009 (2009 – 2020 рр.). Мета – Швеція повинна мати ширококуткову мережу світового класу. Завдання : до 2015 р. – доступ 40 % всіх домашніх господарств і підприємств до ширококуткової мережі з мінімальною швидкістю 100 Мбіт/с; до 2020 р. – 90 % з такою ж швидкістю. Крім того, передбачається, що приватний сектор може використовувати електронні державні послуги ширококуткового доступу [12].

Данії вдалося вдало поєднати ефективне комерційне управління телекомунікаціями зі збереженням державного контролю за власністю й інформаційними потоками. У 1993 р. тут було навіть створено окреме міністерство досліджень і комп'ютерної техніки, на яке покладено відповідальність за розробку концептуальних основ і стратегії переходу країни до інформаційного суспільства [2].

У 1994 р. у звіті Комітету з питань інформаційного суспільства Данії “Інформаційне суспільство 2000” було представлено один з перших планів ІКТ, який був опублікований в 1995 р. Основними завданнями цього плану стали такі: 1) зростання датського бізнесу та промисловості; 2) реформування державного сектору; 3) кваліфіковані данці для майбутнього суспільства знань.

Датська стратегія розвитку інформаційного суспільства вимагає підвищення інформованості всіх верств суспільства, проведення слухань і дебатів щодо можливостей та проблем реалізації інформаційного суспільства, адже здійснення стратегії на початковому етапі залежало не стільки від політичних рішень на центральному рівні, скільки на ентузіазмі та творчій підтримці данців [10].

За даними статистичної організації Європейської Комісії [8] найбільші ІКТ-витрати у відсотках від ВВП у Європейському Союзі здійснюють: Великобританія (4,2 %), Швеція (3,6 %), Фінляндія (3,3 %) та Данія (2,9 %) (рис. 3).

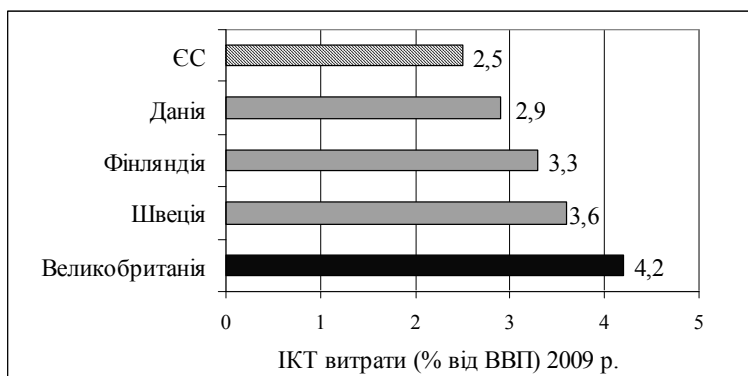

Рис. 3. ІКТ-витрати (на устаткування, обладнання, програмне забезпечення та інші ІТ-послуги) у відсотках від ВВП

Як бачимо, Скандинавські країни поступаються за цим показником лише Великобританії та суттєво випереджають середній показник для країн ЄС.

Отже, основними чинниками ефективності інформаційної політики Скандинавських країн є: доктринальні підходи, що дозволяють відслідковувати та контролювати суспільні зміни, спричинені інформаційними технологіями; високий рівень знань серед населення; наявність великих груп у суспільстві, здатних швидко прийняти зміни у виробництві технологій; доступність державної мови та національних інтерфейсів у цифрових медіа та комунікаційних системах; запровадження інноваційних програм, спрямованих на розвиток послуг для добробуту старшого покоління; взяття до уваги точки зору клієнта під час розробки послуг інформаційного суспільства; міжнародна співпраця у сфері інформаційних технологій.

Для України необхідним є зміна самого розуміння суті й сенсу розвитку інформаційного суспільства, зміщення акцентів з кількісної технологізації до якісної суспільної трансформації.

На відміну від Скандинавських країн, в яких обговорення інформаційного суспільства дозріло в другій половині 1990-х рр. та які зараз упевнено розвивають і використовують можливості, властиві інформаційному суспільству для покращання якості життя, знань, міжнародної конкурентоздатності, Україна ще не вийшла з фази формування інформаційного суспільства та потребує чіткої соціально спрямованої інформаційної політики. Тому, на нашу думку, для України необхідно вжити таких заходів: 1) прийняття нового концептуального документу – “Стратегії розбудови інформаційного суспільства” з періодичною модифікацією пріоритетних напрямів та конкретними цілями і механізмами їх забезпечення; 2) використання позитивного досвіду розробки національних стратегій становлення та розвитку інформаційного суспільства урядами розвинутих країн (зокрема, країн Скандинавії) та його адаптація до національних умов розвитку України.

Література:

1. Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні : постанова Верховної Ради України від 1 грудня 2005 р. № 3175-IV. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. *Варганова Е. Л.* Финская модель на рубеже столетий. Информационное общество и СМИ Финляндии в европейской перспективе / Е. Л. Варганова. – М. : Изд-во МГУ, 1999. – С. 129–157.

3. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості. – К. : НІСД, 2010. – 29 с. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/public/File/2010_table/1214_dopov.pdf.

4. *Кобринь Т. С.* Інформаційна політика Фінляндії в умовах глобалізації / Т. С. Кобринь // Політологічний вісник. – К., 2007. – № 30. – С. 389–400.

5. ООН представила рейтинг качества жизни в странах мира на 2009 год. – Режим доступа : <http://www.tusur.ru/ru/centers/ckr/news.html?path=2009/10/22.html>.

6. Черногор Я. Развитие информационного общества у Скандинавских странах / Я. Черногор, Т. Михайлюк. – Режим доступа : <http://www.viche.info/journal/1784/>

7. eNorway 2009 – the digital leap. The Norwegian Government's policy for the Information Society. June 2005. – Режим доступа : <http://www.regjeringen.no/en/dep/fad/Documents/Reports-and-plans/Plans/2005/enorway-2009—the-digital-leap.html?id=476705>.

8. Eurostat. Statistiques sur la société de l'information. – Режим доступа : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/information_society/data/database.

9. Government Policy Programmes. Information Society. National Knowledge Society Strategy for 2007-2015. September. – Режим доступа : http://www.unic.pt/images/stories/publicacoes1/Strategia_englanti_181006final.pdf.

10. INFO-SOCIETY 2000. – Report from the Committee on the Information Society by the Year 2000. Ministry of Research Denmark. November 1994. – Режим доступа : http://www.epractice.eu/files/media/media_692.pdf.

11. Norge. Naerings – og handelsdepartementet (2001). Midtveisrapport for eNorge. – Режим доступа : http://www.regjeringen.no/nb/dep/nhd/dok/rapporter_planer/rapporter/2001/midtveisrapport-for-norge.html?id=105663.

12. Telecommunication Policy Overview in Sweden. National Broadband Strategy. – Режим доступа : http://oti.newamerica.net/telecommunication_overview_sweden.

13. The Norwegian Way to the Information Society - Bit by Bit. Report from the State Secretary Committee for IT. Ministry of Transport and Communications, January 1996. – Режим доступа : <http://www.regjeringen.no/en/dep/sd/ryddemappe/sd/english/doc/reports/The-Norwegian-Way-to-the-Information-Society-Bit-by-Bit.html>.

14. World Economic Forum. The Global Information Technology Report 2009–2010. – P. XV. – Режим доступа : http://members.weforum.org/pdf/GITR10/GITR%202009-2010_Full%20Report%20final.pdf.

Надійшла до редколегії 15.04.2011 р.